

BÉLA HAMVAS: FILOZOFIJA VINA*

MIHAEL VRBANC
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
mihaelvrbanc@gmail.com

Pisati prikaz *Filozofije vina* nije moguće napisati ispravno, pravilno ni formalno. Jedino kako se može išta napisati o ovoj knjizi jest iskreno, a budući da iskrenost (iako ne nužno istina) dolazi iz posebnosti svakog čovjeka, utoliko je i svaka različita. Vi, stoga, poštovani čitaocē, ovisite o duši koja Vam ima predstavljati ovu knjigu – u ovom tekstu ta čast pripala je mojoj malenkosti.¹

Nakon večernjeg obilaska nekolicine antikvarijata, obeshrabljen neuspjehom, već potpuno odustao od potrage, na svoje iznenađenje pronalazim u knjižari novo izdanje *Filozofije vina*, izdanu u nakladi Ceres, 2019. godine, u prijevodu Ivana Ladislava Galeta, prema riječima Stanka Andrića

„(...) tog vjerojatno prvog Hamvaseva poklonika u Hrvatskoj.” (str. 87)

Danas je knjiga napose aktualna zbog potrebe za vječitim produhovljenjem ljudi kronično osiromašenog duha. Upravo novo izdanje povod je ovom prikazu. Zahvaljujući učtivosti uredništva, prikaz ove knjige pojavljuje se po drugi put u ovom časopisu – prvi prikaz objavljen je u prvom broju časopisa Čemu, 1994. godine, a potpisuje ga tankočutno pero Nevena Ušumovića, samo godinu dana nakon prvog prijevoda *Filozofije vina* na hrvatski jezik 1993. godine.

Osvrt ove knjige, uvidjet će budući čitatelj, a složit će se čitatelj koji je imao priliku držati knjigu u rukama, najbliži je osvrtu na pijanu noć koja je jutro dočekala na pučini Vina. Stoga, kao što bi bilo prizivanje u sjećanje jedne takve noći, tako i sućina misli ovog spisa, da bi bila prikazano ispravno, odnosno iskreno, *nužno mora biti* prikazana u dijelovima. Fragmentima. Sam autor u mnoštvu razdjeljenja ipak odvaja tri smislene cjeline knjige, što je, vidjet ćemo, od velike pomoći za razumijevanje strukture ove knjige. Naime, Hamvas cijelu knjigu, kao što sam naveo, piše u fragmentima. To nisu ni poglavlja, već dijelovi teksta koji se razlikuju po

* Naklada Ceres, Zagreb, 2019., preveo: Ivan Ladislav Galeta

fizičkoj odvojenosti, a tek malo, ako se dobro pazi, po tematici, kako i sam navodi na početku knjige. Bez tih njegovih riječi teško da bi se ijedan čitatelj/recenzent usudio napraviti ikakvu podjelu u tom nizu nabacanih „poglavlja” u kojima je sve pomiješano, a ono filozofski bitno daje se tek usputno. Takva je narav ovog djela.

Prva cjelina filozofski je najznačajnija, duhovno najvatrenija, stilski najoštrija. Svojevrsni plan i program huljenja iz ljubavi – „blaspheme de l’amour” na svakog ateista. Na te jadne duhovne bogalje. Na njihovo jedino moguće obraćenje. Upravo kroz vino. Druga dva dijela bogatstvo su užitka onih čije su se misli navikle namakati u opojnoj sumaglji vina. Govore o prirodi vina i vinskom obredu. Dio o prirodi načelno je, kako navodi Hamvas, po svom karakteru opisni.

„Bavi se vinogradima, vrstama grožđa, vrstama vina, odnosima zemlje i vina, vode i vina, s posebnim osvrtom na naša, ali uzimajući u obzir i čuvenija inozemna vina.” (str. 7)

Dio o vinskom obredu neiscrpno je svakodnevan, doživljavajuć, gotovo trendovski, no ipak u kroju obveznih manira otmjenosti

„(...) sadržava pravila koja se odnose na to kojom prilikom treba piti pojedino vino, koliko, uz koja jela, na kojim mjestima i u kojem omjeru.” (str. 8)

Prekriven velom suptilne, no promišljene ironije, autor odrješito blati one kljaste i siromašne duhom – ateiste. Oni su bogalji u redu suvremenog duhovnog čovjeka. To nisu nevjernici, jer ne postoji čovjek bez vjere. Dakle, duhovna redundancija ateista u sebi za uzrok nema nedostatka vjere, već njegovo ograničenje dolazi iz življenja krive, odnosno loše vjere. Ateisti, prema Hamvasevim riječima, ne da ne vjeruju u Boga, već ga se boje. Njihovi glupavo smioni surrogati vjerovanja koje pronalaze za Boga štire su statue materijalističkog idolopoklonstva, kojima jadni i trijezni robuju u svojem strahu. Umjesto Boga, oni su otkrili principe. Njihov jedini mogući spas je u vinu, no kad bi barem to mogli razumjeti. Kad bi mogli uvidjeti koliko je vino značilo čovjeku, koliko mu je čovječanstvo dužno. Ukazati im na grešku u koracima k duhovnom razumijevanju svijeta i sebe temeljna je nakana autora koji piše ovaj

„(...) molitvenik za ateiste.” (str. 3)

Nakana je da im se približi neupadljivo. Opsjenarstvom. Njihova zadržanost i principijelna krutost impulsivno odbija svaku ideju metafizike. Sam spomen filozofije im je sumnjiv.

„Dovoljno im je da primijete ime Bog pa da knjigu smjesta tresnu o pod.” (str. 3)

Iz načina na koji je Hamvas uzeo izvršiti zadatak koji si je namijenio izlazi ljepota štiva, čiji užitak čitanja, vjerujem, neće uživati mnogi, kao što ne mogu svi cijeniti igru gorko-slatkih nota u melodijama vina, no baš kao i s vinom, naspram onih koji vide samo alkohol, oni koji nalaze ugodu u njemu toliko su sofisticiraniji. A još k tome najvjerojatnije nisu ateisti.

Stil pisanja, kao što možda već spomenuh, mozaičan je. Hamvas slaže mozaik „filozofije vina” od nebrojeno mnogo uvida u osnovne segmente ljudske biti simultano oslikavajući prirodu i bit vina. No taj mozaik nije razlomljen u neprepoznatljivost, njegova cijelovita slika reflektira nadmoćnost, kako Hamvas navodi, religioznog čovjeka nad ateistom. Ta nadmoć je prikazana s tolikom stilskom kičenošću da bi nestrpljivi i lakomisleni čitatelj brzopleto previdio bezobraznost u tonu Hamvaseva odnošenja, no sažaljeni Hamvas, baš naprotiv, pokušava oplemeniti mišljenja svih onih oskudnih duša koje su zapale u štura i redukcionistička mišljenja pijetizma, scijentizma, ili najgore za našeg Hamvasa od svih, puritanizma. Jer oni zaista jesu ništa drugo doli prikriveni ateisti, upravo zbog neprikrivenosti svog uskog mišljenja. No, ne zaboravimo na vino! Temelji metafizike vina koje Hamvas ovdje polaže, gorenavedenim siromasima duhom služi kao pedagoška zavara u svrhu nahođenja na pravi put, ne bi li u slatkim zanosima vina prepoznali dijelove duše koje stavljaju u sjenu, jer i njima je na raspolaganju da uživaju spoznaju u cijelosti.

Kada je netko u mogućnosti afirmirajući osvijestiti osjetilne mogućnosti spoznaje, kao i uživati u alegoričnom otkrivanju okusa i mirisa nečeg profanog kao što je vino, ta osoba može i mora biti religiozna u smislu duhovne tankočutnosti prema metafizici koju se ateisti uopće boje čuti. Ta riječ je zabranjena. Čak je i sama filozofija rubna riječ. No, takvi nisu propali slučaj. „Svatko se rađa s cijelom dušom i njezina se cjelovitost nikada ne može izgubiti” (str. 5). Kada bi samo znali koliko toga propuštaju. A mi sretniji, u hodu ovoga spisa, pristat ćemo uz

poputnu opasku ateistima, kao što nelagodno odobravamo u šetnji s prijateljem, povremena zaustavljanja radi nagle, ne neophodne pokude nestašnom djetetu.

Hamvas u nastavku, iako još uvijek uz pokoju opasku ateistima, onako usputno, predstavlja spoznaju kroz osjetila, u uzvišenim trenucima vina. Osjetilna spoznaja tako je bliska i prvotna prirodi samog čovjeka. U takvom pregledu osjetila oku daje „najmanju” vrijednost zbog toga što je najapstraktnije. Objašnjavati navedeno umjesto Hamvasa bilo bi, kao što to obično biva, mnogo veći i neizmjerio uzaludniji posao nego pročitati knjigu, stoga ovdje navodim podulji citat, koji osim u ovom prikazu, bolje pristaje jedino u samoj knjizi. Prenosim Vam sljedeće:

„[S] predmetom koji vidi oko nikada se ne može stupiti u neposredan dodir niti se njime može srasti. Uho pripušta stvari već nešto bliže. Ruka ih čak hvata. A nos već udiše njihova hlapljenja. Usta, pak, što zažele uzimaju u sebe. I tek onda spoznajem što je nešto kada to i okusim. Usta su izvor neposrednog iskustva. Dijete to dobro zna. Čovjek to kasnije zaboravlja. Tek onda saznajem tko je ovaj čovjek kada sam mu se obratio izušćenom riječju; iskustvo o ženi pribavio sam istom onda kada sam je poljubio; učiniti nešto svojim posjedom mogu tek tako da to pojedem. Od svijeta oka, svijeta uha, čak i od svijeta ruke, svijet usta je puno neposredniji; zbog toga je i religiozniji; bliži je naime stvarnosti.” (str. 9)

Smatram kako ovdje o ovome nije potrebno više govoriti. Onome koji je shvatio bit će dovoljno ocijeniti knjigu kao vrijednu čitanja i stvoriti sliku o tome što valja očekivati; onome koji nije, bit će mu potrebno pročitati kako bi pokušao otkriti što mu je iskusiti/shvatiti.

Drugi i treći dio govori o aspektu manira i uživalačkih normi; svojevrsnom vinskom obredu i načinu kako se ima odvijati u uredenom životnom trenutku. Takav manuskript vinskih manifestacija može se samo nadograđivati kroz povijest. Kako piti, gdje, koje je vino najbolje piti uz koje jelo, u koje godišnje doba, koliko staro te uz koju hranu. To nije samo pitanje izvlačenja maksimalne ugone iz danih resursa, već je stvar kulture čovjeka i poštovanja prema instituciji vina. Za Hamvasa je to izrazito važno i osobno.

„Pričali su mi, na primjer, kako je netko u ljetni sumrak, ispred klijeti, pio sentđerdhedsko vino i pri tome čitao novine. Da mi to nije kazao čovjek kojemu se može vjerovati, posumnjao bih da laže. U ljetni sumrak, ispred klijeti piti sentđerdhedsko vino jest najsvečaniji životni trenutak. Za tu prigodu treba prekriti stol žutim ili ružičastim vezanim stolnjakom, staviti u vazu cvijeće, i to ciniju ili suncokret, i čitati nekog od najvećih pjesnika, Pindara, ili Dantea, ili Keatsa. Onog koji nije u stanju prepoznati ovakav trenutak trebalo bi smatrati izgubljenim čovjekom.” (str. 59)

S kolikom strašću Hamvas pristupa jednom tako uobičajenom obredu samo je dokaz veličine čovjeka koji je u stanju iz banalnog čina izvući pouku, s toliko strastvenim osjećajima, kao što čine oni samotni intelektualci koji žive život skriven, zaklonjen sjenom ljudskog umišljenog nadimanja.

Uz to, autor daje vrhunski, gotovo kataloški prikaz mađarskih vina te njihovih svojstava i karakteristika, zajedno s prijedlogom načina njihova uživanja. Svaka nacija može biti zavidna što nema jednog takvog duhovnog i filozofijskog poznavatelja karakternog bogatstva vina te njegove neophodne uloge u čovjekovu životu kao što je Béla Hamvas.

Béla Hamvas rođen je 23. ožujka 1897. u gradu Eperjesu, u sastavu tadašnje Ugarske, danas Slovačke. Nakon mature, 1914., na početku Prvog svjetskog rata, sa samo 17 godina odlazi u Ukrajinu na bojište. Vraća se ranjen i duhovno uzdrman. Nakon rata zbog političkih se pitanja seli u Budimpeštu. Završava Filozofski fakultet i studira glazbu. Pretežno radi kao novinar. Dolazi Drugi svjetski rat u kojem je također mobiliziran. Umire 7. studenog 1968. Za sobom ostavlja veliki opus tekstova, većina onih koje imamo priliku čitati objavljena je posthumno. Za one koje zanima život Béle Hamvasa preko ovog kratkog biografskog rezimea, upućujem na prikaz *Antala Dula (novine za kulturu Oko* br.13/28 lipanj 1990, str 36. preveo L. Galeta).

Iskreno, ne mogu u potpunosti reći o čemu knjiga govori, no siguran sam da sam sve razumio. Knjiga je šmekerska – rekao je jedan moj kolega ugledaši me s *Filozofijom vina*. Ne mogu zamisliti bolji opis. Iako možda ne svakom po volji, siguran sam da će, ako joj pristupe u dobrom duševnom raspoloženju, u

njoj uživati svi oni koji znaju sebi, naravno odgovorno, priuštiti i pokoji uzvišeni trenutak uz čašu dobrog vina. Završavam naputkom liječenja koje Hamvas propisuje bolesnima, a kojeg bi se svi preventivno trebali držati:

„Zaljubiti se u prvu lijepu ženu, i to vrlo brzo, mnogo jesti, šetati u cvijeću, živjeti u borovoj šumi, slušati glazbu, uživati u slikama i piti vino...” (str. 75)